

**Anto Ivić**  
BiH – 88 000  
anto.ivic@tel.net.ba

Pregledni članak  
(primljeno 5. 10. 2021.)  
UDK 94(497.6 Bihać) "15/20"  
272-051(497.6 Bihać)

## HRVATI BIHAĆKOG PODRUČJA OD OSMANLIJSKIH PRODORA DO DANAS

Šire bihaćko područje je od središta hrvatskog etničkog prostora u srednjem vijeku, zbog osmanlijske invazije i dugotrajne okupacije postalo u novom vijeku rubno područje na granici velesila, država i različitih civilizacija. Demografske promjene, na koje su utjecale vojne i političke okolnosti, najviše su se odrazile na hrvatsko katoličko stanovništvo. U zahtjevnim okolnostima Hrvati katolici su u širem graničnom krajiškom području opstali najvećim dijelom oko samog grada Bihaća.

**Ključne riječi:** Bihać, Bosanska krajina, Hrvati, katolici.

### Uvod

Kraljevska ili Vojna cesta uz Unu bila je jedna od prometnica koje su povezivale hrvatski sjeverni s primorskim prostorom. Od Zagreba i Petrinje, Topuskog i Cetina, preko Bihaća se dolazilo do Knina, gdje se put račvao prema Ninu, Zadru, Šibeniku i Splitu. Uz Unu, najvažniji je grad bio Bihać, izgrađen na otoku sv. Leopolda na Uni. Spomenut 1260. godine s oko 150 kuća 1262. proglašen kraljevskim gradom, Bihać je nedvojbeno stariji (Stanić 2020: 2).

Pučanstvo Pounja se s pljačkaškim upadima Osmanlija suočilo već oko 1405. Padom Bosanskog kraljevstva 1463. i osmanlijskom invazijom na središte hrvatskog etničkog prostora, osvajači su stigli u neposredno susjedstvo Bihaća. Od ključnog grada protuosmanlijske obrambene crte, padom u ruke Osmanlija, od 1592. godine Bihać je postao važno tursko uporište. Manje brojno neislamizirano hrvatsko pučanstvo, u području sraza vojnih sila opstalo je u zahtjevnim okolnostima u okolini Bihaća, a pogranični prostor preoblikovan je i u 20. stoljeću.

## Od kraljevskog grada do granične utvrde

### Položaj Bihaća tijekom osmanlijskih osvajanja

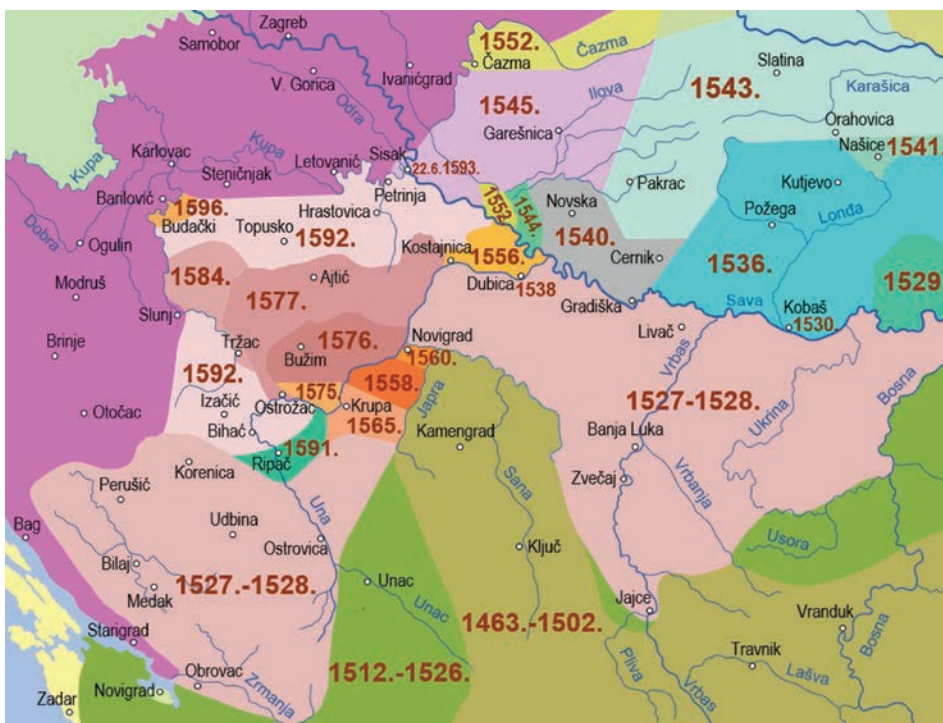
Ugarsko-hrvatska obrana od Osmanlija konsolidirana je formiranjem Jajačke i Srebreničke banovine 1463. godine te Senjske kapetanije 1469. Slabija obrana južnih krajeva omogućila je Osmanlijama zaposjedanje Hercegovine do 1482. i prostora između Neretve i Cetine. Učestali su bili prodori u Liku i Krbavu. Niz utvrda na Vrbasu činili su branu njihovom napredovanju, ali osvajanjem Kamengrada, Osmanlije su duboko prodrle u zaleđe branitelja. Nakon više od šest desetljeća obrana na Vrbasu je popustila pa je novi niz utvrda, ovaj put na rijeci Uni, preuzeo teret obrane. Po uzoru na Senjsku kapetaniju, u koju je Ferdinand Habsburški 1522. i prije izbora za kralja postavio svoju vojsku, stvorene su i druge kapetanije od mora do Drave. Uz pomoć kranjskih i štajerskih feudalaca uređuje se čvršća forma obrane.<sup>1</sup> Nakon bitke kod Mohača 1526. Osmanlije brže napreduju prema Slavoniji i Lici, ali sporije prema Uni i Kupi.<sup>2</sup> U novom obrambenom sustavu bihaćki kapetan je u početku podređen senjskom, a zatim zbog strateškog položaja Bihaća djeluje samostalno.<sup>3</sup> U doba najvećeg opsega, 1576. godine pod zapovjedništvom kapetanije je 25 utvrda s lijeve strane Une, a tri godine poslije opstale su samo Ripač, Sokol i Izačić. Ostatak je uklopljen u Slunjsku kapetaniju (Budak 2007: 65).

Padom Krupe 1565. položaj bihaćke utvrde postaje teži. Sljedeće godine sultan Sulejman umire pri opsadi Sigeta. Nekoliko godina granica se nije mijenjala, a nakon pokušaja vraćanja nekih utvrda napuštena je obrambena crta na Uni, s iznimkom Bihaća. Ferhat-paša Sokolović osvaja okolni prostor što stvara potrebu još organiziranije obrane. Zato je 1578. započeta gradnja Karlovca kao središnje utvrde na Kupi. Padom obrambene crte na Vrbasu, a potom i na Uni, posljednja

1 Nadvojvoda Ferdinand 1522. obraća se austrijskim staležima navodeći da su „viteški kršćanski ljudi Hrvati“, koji godinama prolijevaju krv, gube živote, žene, djecu i dobra, „predzide i čvrsti štit“ njihovih zemalja. Bez pomoći se dalje neće moći sami obraniti te će sav teret pasti na austrijske zemlje. STANIĆ, D. 2020., 36.

2 „Te godine su bile u rukama nevjernika tvrđave koje se nalaze na rijeci Uni: Bihać, Krupa, Novi, Kostajnica i Jasenovac.“ HADŽIHUSEINOVIĆ MUVEKKIT, S. S. 1999., 118-119.

3 STANIĆ, D. nav. dj., 46: „Hrvatska krajina zapravo do 1560-ih godina nema jasno definiranoga kapetanijskog ustroja izvan Senjske i Bihaćke kapetanije te je još krajem 1550-ih podijeljena na dva dijela - na 'staru Hrvatsku krajinu od Bihaća do mora' i na 'novu Hrvatsku krajinu od Save do Bihaća'. Dakle, upravo je Bihać demarkacijska točka cijele Hrvatske krajine što je još jedan dokaz njegova centralnoga defenzivnog položaja.“



Prilog 1. Osmanlijska osvajanja do 1596. godine (dorađeno na temelju Srkulj, Lučić 1996.)

obrana, koja će zadržati Osmanlije, premješta se na rijeku Kupu. Deklarativni mir nije zaustavio borbe na granici. Hasan-paša Predojević, ratoborni namjesnik u Bosni, nakon neuspjelog pokušaja osvajanja Siska 1592., izgradio je Novu Petrinju kao bazu za ponovni napad na Sisak, uz Karlovac također važnu utvrdu na Kupu. U međuvremenu je osvojio Ripač, a nepunih pola godine poslije i Bihać, kao posljednje uporište obrane na Uni. Pri opsadi Siska 1593. Osmanlije doživljavaju težak poraz, u kojem pogiba i Hasan-paša. Tim događajem se uspostavlja buduća vojna ravnoteža te prestaju daljnja osmanlijska osvajanja hrvatskih područja. Bihać je dio posljednjeg važnijeg teritorija kojeg su Osmanlije oteli Hrvatima.

### Definiranje granice među državama

Gubitkom prostora između Kupe, Korane i Une, Hrvatska je svedena na „ostatke ostataka“. Petnaestogodišnjim ratom (1591. – 1606.) dio teritorija je oslobođen. Osmanlije nisu bili sposobni iskoristiti međusobne sukobe europskih vojski u Tridesetogodišnjem ratu (1618. – 1648.) za veće prodore, a na hrvatskoj granici su uobičajeni međusobni pljačkaški pohodi. U Bečkom ratu (1683. – 1699.) oslobođeni



Prilog 2. Oslobođanje hrvatskog prostora do Svištovskog mira 1791.



Prilog 3. Granične promjene od 1946. do 1956.  
(preuzeto iz P. Žagar, 2010.)

su Lika, Krbava i dijelovi Hrvatske do Une, ali ne i Bihaćka krajina. U ojačavanju graničnih utvrda, Osmanlije daju prioritet bihaćkoj, kao „ključu Bosne“.<sup>4</sup> Ratom 1715. – 1718. Habsburzi su zaposjeli uski pojas uz Savu u sjevernoj Bosni, ali neuspjehom u ratu 1736. – 1739. granica je vraćena na rijeke Savu i Unu. Poslije toga, granica prema Osmanlijama promijenila se još Svištovskim mirom 1791., tj. razgraničenjem iz 1795. Hrvatskoj su tada vraćeni Lapac, Srb, Drežnik, (Ličko) Petrovo Selo, Cetingrad i Dvor na Uni.

Granice zatečene austro-ugarskom okupacijom 1878., kao pokrajinske nisu mijenjane u Bihaćkoj krajini sve do 1931. Osnivanjem banovina u Kraljevini Jugoslaviji područje Zavalja i okolnih sela izdvojeno je iz ličkog okruženja i pripojeno Vrbaskoj banovini i Bihaćkom kotaru. Taj je teritorij 1946. jednostrano pripojen Bosni i Hercegovini te do danas odvojen od prirodne povezanosti s Likom i Krbavom (Prilog 3). Ali i danas pripada Riječko-senjskoj nadbiskupiji.

## Posljedice osmanlijskih prodora i okupacije na naseljenost

### Pritisak na stanovništvo i organizacija obrane od Osmanlija

Formiranje Jajačke banovine 1463. nije dugoročno olakšalo život na obranjenim područjima. Upadima Osmanlija 1502. ispražnjena su naselja između donjih tokova Une i Vrbasa. Banja Luka, u kojoj su i žene u muškoj odjeći davale privid većeg broja branitelja, ostala je u hrvatskim rukama. Ali Osmanlije su opustošili cijeli Vrbaški kraj (Draganović 1934: 180, 191-194). Osvojeni pojas oko Kamengrada, Ključa, Glamoča i Livna, poslužio im je za napade na Pounje, Liku i Krbavu i dalje prema Kranjskoj i Štajerskoj, kombinirajući mirnodopsko pridobivanje naroda i oružano osvajanje.<sup>5</sup> Dio posjedničkog i kmetskog stanovništva Pseta, Sane,

4 „Davanje primata popravci bihaćke tvrđave nije bilo slučajno. Još 1700. g. u hronogramu na počiteljskoj tvrđavi bilo je napisano: 'Ključ Bosne je Bihać'“. PELIDIJA, E. 1989., 105. Kronogram je natpis u kojem određena slova, protumačena u brojčanom značenju, predstavljaju godinu ili datum (op. a.).

5 Svećenik Stefan Posedarski piše prije 1526. da su Turci i domaći muslimani u pedesetak godina zapadno od Dinare i u Gornjem Pounju uspjeli prepedenošću pridobiti narod, da ne bi znao reći jesu li uspješniji vojnim ili lijepim načinom. „Kad osvoje kakvu tvrđavu, onda u nju postave vojvodu, koji davanjem posjeda i ženidbenim svezama veže za sebe susjedne plemiće i ratarsko stanovništvo koje mu se podlaže i koristi njegovom daljem radu. Tako su se mnogi kršćani vjenčali s muslimankama i obratno. To se čini i na onom zemljištu koje još nije pripalo Turcima. Tim načinom oni su već toliko uspjeli te je i ban Ivan Krbavski došao do toga da im plaća danak kako bi održao svoju banovinu i sebe.“ PAVIČIĆ, S. 2010., 105.

Unca i Cvjetnića u prvim desetljećima 16. stoljeća primio je islam. Među rodovima između Sane i Une, koji su se iselili, dijelom je bilo Kolunića, a oko Zagreba se kasnije nalaze i Cvjetnići i Mišljenovići (Pavičić 2010: 105-107).

Pounje i Liku dugoročno nisu uspijevali braniti hrvatski banovi. Poslije 1520. austrijsko plemstvo iz Kranjske i Štajerske Hrvatima pruža novčanu, oružanu i vojnu pomoć. Jačanje obrane i dolazak austrijskih pomoćnih četa, izazvat će i jače turske napade. Narod se u slučaju opasnosti sklanjao u manje ili veće utvrde s kamenim zidinama ili naselja s drvenim palisadama. U jače utvrđena mjesta spadao je i Bihać.<sup>6</sup>

Dio zemlje držala je vlastela, a veći dio u Pounju pripadao je slobodnim plemićkim općinama. U doba ratne ugroze, općine su se povjeravale zaštiti feudalača, što su oni često zlorabili.<sup>7</sup> Unutarnjim migracijama na svojim vlastelinstvima, feudalski su radnu snagu iz ugroženih i izgubljenih krajeva premještali na područja zaštićena od turskih upada. Unatoč tomu, početkom 16. stoljeća još uvijek je u Pounju, Lici i Krbavi dovoljno stanovnika za organiziranje otpora. U drugoj polovici 16. st. okolica Bihaća još je naseljena zbog sustava obrane s više od 20-ak utvrda, koji pružaju nekakvu sigurnost.

Posebno povjerenstvo je 1563. izvijestilo kralja Ferdinanda da u Bihaću pre više ljudi sposobnih za oružje obavlja privatne poslove ili obrađuje polja te ne pridonose obrani grada, ne daju stražu, a nisu ni na kakvom vojnom popisu. „Ako ti ljudi dijele s vojnicima mjesto u gradu i sudbinu Bihaća, onda one koji mogu služiti obrani treba staviti na popis gradskih straža i ostalih obveza korisnih za sigurnost grada.“ Istodobno, vojna posada, napose njemački pješaci, živjeli su bijedno i neredovito su primali plaće. Zbog iznimne važnosti Bihaća, uz strogo namjensko trošenje novca za obranu, predloženo je stvaranje jedinstvenog sustava utvrda Bihaća, Ripča, Izačića, Tržića na Korani, čak Drežnika i Jasenice, i na Uni nizvodno Brekovice, Ostrošca te Cazina i Stijene (Kozličić 2003: 81). Stanje je pogoršavala glad, poput one iz 1570., kada su preživjeli seljaci sušenu i mljevenu koru drveća pekli za hranu. Čak je i siromašno plemstvo postalo kmetovima

6 U njegovoj okolici 1553. postavljeno je 16 stražarskih mjesta na prijelazima u šumama i u klanicama, a i 1587. još se spominju straže na Klokočkoj Glavici i na Šiški. FRANJIĆ, Ž. 1999., 156.

7 „I pojedine moćnije porodice kojima kao izabranim starješinama gradova obrana bijaše povjerenjena, zlorabiše povjerenje, nametnuvši se gospodarima i silnicima u plemenu i prisvojivši imetak plemenski. Takovi su nametnici bili u plemenu Obraovačkom na Uni plemići Sladojevići, u Jezerskom Nemčići Jezerski, u Čavi Farkaševići, u Podzvizdu Trumpići i Mikulići. Tako se dogodilo da su 16. vijeka stare plemenske općine bile jako rastočene i da su najviše u nevoljnom kmetstvu čamile.“ LOPAŠIĆ, R. 1890., 17.

moćnijih velikaša. Zbog bijede i stradanja usljed turskih provala, pučanstvo između Kupe i Une u drugoj polovici 16. stoljeća oslobođeno je poreza i ratnih daća (Smičiklas 1879: 63; Franjić 1999: 155). U strahu od osmanlijske vojske koja ide na Bihać 1573. „vsa općina varoša Bihaćkoga vazda verni“ traže vojnu pomoć i mole „necite, da vam nismo dali na znanje, dajte brzo ljudi unutar i ča je potribno, da ne pogine ov varoš i ove sirote cesarske svitlosti. I za ljubav Božju, neostavite nas.“ (Lopašić 1890: 77, 306).

Ratoborni Ferhad-paša Sokolović ne obazirući se na primirje, nastavio je 1575. osvajanja u Pounju. U zapuštenom i razorenom Bihaću 1576., neredovno plaćana vojska većinom je ostavila službu. U gradu jedva da tko nije izgubio oca, brata ili rođaka, a silna djeca su odvedena u roblje (Lopašić 1890: 78). Turci su strategijom stalnih upada u malim koracima otimali hrvatski teritorij,<sup>8</sup> a istodobno su se prijetvorno zalagali za mir. Dok delibaša Kliškog sandžaka 1577. poziva bihaćkog kapetana Sebastijana Lamberga na dobrosusjedstvo: „Vala da susid susida i vitez viteza za ljubav i prijazan poznade“, iste godine Ferhad-paša zauzima gradove oko Bihaća ali ne uspijeva zaposjesti Bihać. Krajem godine Kaptolović piše: „Nimamo čim dočekati našeg neprijatelja, ni imamo oko ovoga nevoljnoga varoša na zidu staje, ne čem bi junak stal, kada bi se nevolja prigodila, a načiniti ih nimamo čim, zač nam Turci nedadu van ni izliziti, a zač su oko nas okolo turski gradi, u kih Turci stoje.“ Nastavlja da ovi bijedni ljudi „vsi ki su ovdi, kruto se plaču dan i noć, čekajući svoje pogibli nerazumne, tere misle, kako bi glave svoje iznesli u cesarovu zemlju, a grad ovako ostavili.“ (Lopašić 1890: 81, 307-308). Bihać je poput ranije Jajca i slično Klisa, ostao poluotok na teritoriju koji su Turci osvojili i utvrdili. Borbe su se nastavljale na širem području, a branitelji su sami proizvodili hranu.<sup>9</sup>

Prema izvješću iz 1592. u Bihaću je bilo oko 4000 stanovnika. Možda pretjeran broj, ali pokazatelj znatnog doseljavanja okolnog naroda u grad. Posada utvrde imala je od 300 do 400 vojnika (Budak 2007: 65). Plemstvo koje se brinulo o obrani okolnih posjeda sukobljavalo se s građanima, koji su sami popravljali oštećene zidine. Nesuglasice vojske i civilnih vlasti umanjile su obrambenu sposobnost i iscrpljivali su malodušno stanovništvo i vojsku. Turci su iskoristili popravak zidina u vrijeme

8 Carski poslanik David Ungnand je krajem 1576. ponudio 50.000 cekina velikom veziru da Osmanlije vrata Cazin i Bužim koje je osvojio Ferhad beg. Mehmed-paša Sokolović je to glatko odbio rekavši da su u tim gradovima već podignute džamije. R. SMAJIĆ, 2009., 61.

9 Et/h/em-aga, jedan od zarobljenih Turaka, po oslobođanju 1583. na putu za Karlovac, paši je predlagao uništavanje priroda s polja i vinograda kako bi kršćani i bez borbe zbog gladi ostavili grad. LOPAŠIĆ, R. *nav. dj.*, 84.

primirja 1590. i iz zasjede zarobili bihačkog kapetana. Iako s ojačanom posadom, demotivirani za obranu, pri napadu u lipnju 1592. branitelji predaju grad. Prema Lopašiću, Bihać je tada imao više od 1000 građana i oko 400 vojnika. Hasan-paša Predojević obećavši slobodu i dijeleći darove građanima, dopustio je odlazak zapovjedniku i onima koji to žele. Dio vojnika i nešto građana s obiteljima napustili su grad u turskoj pratnji, ali kod Petrova Sela je nastalo potezanje i svi su pobijeni. Jedan broj bjegunaca iz Bišća stigao je u Karlovac. Hasan-paša je, prema Lopašiću, od 5000 kršćana zatečenih u gradu pobio oko 2000 te oko 800 djece odveo u roblje (Lopašić 1890: 90-91). Bihać postaje tursko uporište i ishodište napada prema hrvatskim prostorima.

### Migracije starosjedilaca

O realnoj opasnosti zbog koje se hrvatsko katoličko pučanstvo polovicom 16. st. povlači pred Osmanlijama govori više od 70000 stradalih nakon pada Kostajnice 1556. Jedan je dio odveden u ropstvo, a drugi se odselio u Austriju i Ugarsku gdje je još 1580. bilo oko 40000 izbjeglica „koji ništa vruće od Boga ne žele, nego repatrijaciju i da žive u svojoj domovini i u vjeri u kojoj su rođeni i kršteni.“ (Gavranović 1959: 127; Marić–Orlovac 2006: 57). Prodori preko Une Ferhad-paše izazvali su dodatne valove izbjeglica.<sup>10</sup>

Posljedica osmanlijskih pustošenja bilo je i organizirano preseljavanje kmetova na imanja vlastelina u unutrašnjosti, u hrvatskim i austrijskim zemljama. Zrinjski preseljavaju kmetove iz Pounja u Međimurje, a Erdödy iz Moslavine u Gradišće. Tada se formiraju i naselja u slovenskim zemljama, u Moravskoj i u blizini Beča. Iz opustošenog Pounja tijekom 16. stoljeća naseljava se Samoborsko gorje. Hrvatski ban Petar Erdödy poveljom iz 1560. stanovništvu s bihačkog područja dopušta naseljavanje svojih imanja južno i zapadno od Zagreba. U doba primirja 1562. godine, predstavnici Bihaća i Cazina, predvođeni plemićima Šimanovićima – Jurjem, Petrom, Nikolom i Jurjem starijim, mole hrvatskog bana Erdödyja da ih preseli na svoja imanja u blizinu Zagreba, oko Ogulina i na druga sigurnija područja. Po povratku u Bihać, na temelju banove isprave na njegovo imanje u Zdenčinu jugozapadno od Zagreba dovode sa stvarima na volovskim zaprežnim kolima, „sto

10 „1576. Ferhad paša zavje Bužim, Cazin i ostale dvore v okolu na ov kraj Une. Od te dobe od onih gornjih hrvatskih stran poče ljudstvo bižati prik Mure i Rabe i nastanjivati se po Panoniji, Austriji, uz Dunaj i prik Dunaja po Moraviji, ugarskoj i českoj zemlji.“ ŽIC, N. 1937., 106. „1576. Turczí građi zauiesse Busin, Czazin & c. na Horuateh na ou kraj Vna.“ VRAMEC, A. *nav. dj.*, 64-65.



Prilog 4.  
Potiskivanje  
hrvatskog  
stanovništva iz  
ugroženog područja



kuć Hrvata (...) ki su od turske sile od Bišća uskočili i pri svićah i zvizdah u naše krajeve prišli.“<sup>11</sup>

Bili su to pripadnici nižeg plemstva, gradski suci, porotnici, građani, vojnici i časnici, ali i siromašni gradski i seoski puk. Seobe su se odvijale organizirano uz oružanu pratnju, ali i individualno. Vlastela je privlačila ljude na svoja imanja, na kojima je nedostajalo stanovništva. Ugrožena područja s većom depopulacijom sve su se teže mogla naseljavati iz hrvatskog zaleđa, a naseljenici su velikim dijelom bili prebjeci s turskog područja.

Padom obrane na Uni, prostor ratne pustoši širi se prema zapadu. Na područjima većeg otpora turskom napredovanju velik je broj odvedenih u sužanjstvo. Težinu stradanja 1575. – 1578. ilustrira brojka od 1500 odvedenih u ropstvo samo

11 Osim Jurja Šimanovića, Ivana Juratovića i Martina Malčića, prvih stanovnika Zdenčine, na to područje stižu i obitelji: Batičići, Beličići, Bezići, Brizovčići, Brizovići, Bučkovići, Budišići, Cjelići Curčići, Cvetkovići, Cvitanovići, Diačići, Galićine, Glavići, Grabovčići, Grdovići, Grgići, Herakovići, Herinčići, Hlapčići, Hovčići, Hrvatinići, Ivanovići, Jurjevići, Jurmovići, Kalmetići, Kaptolovići, Katalenići, Kauzlarići, Kohmanovići, Kolorići, Kosinići, Krijelići, Marčini, Medošići, Mičići, Mosočići, Mršljanovići, Perišići, Popovci, Radičevići, Radoševići, Rebrovići, Repesići, Retkovići, Roginići, Šišmanovići, Tkanicanći, Tomasovići, Udrinići, Vladići, Vranići, Vukoslavići, Zemlići, Zoranići, Žavelići. Iz Cazinskog kraja na područje Karlovca i Ogulina doseljavaju: Badanjki, Bogovići, Božičevići, Cazini, Cvitkovići, Dikovići, Draškovići, Franjkovići, Fumići, Galići, Gašparovići, Gračanini, Ivanci, Jelenci, Juraći, Keseri, Ključovići, Korevići, Mamići, Manirovići, Mejašići, Pavlići, Petriševići, Puškarići, Rebrovići, Rendulići, Sabljaki, Stošići, Ševrovići, Špehari, Turkovići, Vukumanići, Zlatari, Zubčići. MIDŽIĆ, F. 2015, 184-186.; Kapetan Horner je izvijestio da je 1577. i 1578. otišlo iz Bišća dvije do tri tisuće ljudi. LOPAŠIĆ, R. 1890: 85.

s vlastelinstva Steničnjak (Sjeničak, jugozapadno od Karlovca) na kojem je prije toga bilo naseljeno oko 100 selišta. Nešto sigurnije bilo je oko Siska gdje je broj stanovnika od početka borbi rastao. Ali nakon dugotrajnih iscrpljujućih sukoba početkom devedesetih, na sisačkom su vlastelinstvu uništena sva sela, a velik dio stanovnika potražio je spas u Zagrebu i okolici. I u Zagrebu, odnosno Gradecu i biskupskom Kaptolu, potkraj 16. st. broj stanovnika doseže najnižu točku, između 1500 i 2000, a prema izvještaju upućenom 1591. kralju Rudolfu, više od četvrtine selišta (više od 125) u gradu je bilo pusto. Stanje će se popraviti tek padom Bihaća 1592. i doseljnjem većeg broja izbjeglih Biščana, ali i Siščana, kao posljedica borbi oko te utvrde (Budak 2007: 105-106). Dio preživjelih Biščana pristiglih u blizinu Zagreba postaje gradskim kmetovima. Naseljavanjem 1599. na zagrebački posjed Hrašće, u susjedstvu ranije spomenutog posjeda Zdenčina, prihvatili su obvezu: „od vsake hiže da dadu četvero piščenec i 10 jajec, takajše k Martinju od vsake hiže po jednoga kopuna i dva ovna vse selo.“ (Horvat 1980: 219).

Demografskoj obnovi samoborskog područja krajem 16. i početkom 17. st. pridonijelo je doseljavanje.<sup>12</sup> O tomu govore prezimena Novak i Biščan. Prognani i izbjegli Biščani su naselili sela Gradišće i Dragonje Selo zapadno od Samobora. Prema predaji, Biščani koji su se „bježeći pred Turcima, naselili na Gradišću, služili su ponajprije gospoštiji koja je ondje imala svoj dvorac.“ (Petrić 2011: 259). U tom valu grofovi Erdödy na svoja samoborska i lipovačka imanja dovode obitelji: Bošnjaci, Brdarići, Grgosi, Katanice, Kirini, Križetići, Lukšići, Miheli, Mišići, Mustafići, Rešetari, Skocani i dr. (Midžić 2015: 186).

Povijesne migracije s bihačkog područja pokazuju prezimena korijena „Bihać“ i „Bišće“, napose njihov razmještaj u naseljima prije ekonomskih kretanja i masovnog prelaska u gradove u drugoj polovici 20. st. Gušće su bila smještena na ogulinskom, karlovačkom, samoborskom, zagrebačkom i području Hrvatskog Zagorja.<sup>13</sup>

12 Bečki dvor već u prvoj polovici 16. stoljeća suočen s odseljavanjem stanovništva prema sjeveru, potiče naseljavanje stanovništvom i uskocima Žumberačko područje koje će zbog povoljnog reljefa spriječiti osmanlijske prodore prema Kranjskoj.

13 **Biščan:** Augušanovac (Velika Gorica), Bjelovar, Borčec (Zagreb), Bregana (Samobor), Brezikovec (Klanjec), Cernik (N. Gradiška), Cerovac Barilovički (Karlovac), Baranovac (Slav. Požega), Daruvar, Donja Kovačica (Bjelovar), Duboševica (Beli Manastir), Dubrava (Zagreb), Dubrovčan (Klanjec), Đurdište (Vrbovec), Hrastina (Samobor), Slovinska Kovačica (Bjelovar), Jalšje (Klanjec), Karlovac, Kladare (Đurđevac), Konščina Gornja (Zlatar), Levinovac (Virovitica), Malunje (Jastrebarsko), Mraclin (Velika Gorica), Mrzlo Polje (Klanjec), Kostajnica, Kutina, Kutinska Slatina (Kutina), Nova Gradiška, Orišje (Karlovac), Orlovac (Bjelovar), Pavlovac (Grubišino Polje), Popovača (Kutina), Rakitje (Samobor), Rakovica Mala (Samobor), Repušnica (Kutina), Sisak, Slavonski Brod, Srpsko Selište (Kutina), Stenjevec Gornji (Zagreb), Ščilac, Škarnik



Prilog 5. Naselja u kojima su 1948. postojali prezime Bišćan i njegove inačice

(Prilog 5). Bišćani su iz svog kompaktnog čakavskog područja pristigli u kajkavsko okruženje. Time su ojačali obrambeni pojas od turskih prodora prema Kranjskoj i Štajerskoj i zapadu. Sliku migracija s područja kojeg su osvojili Osmanlije prema pograničju uz Štajersku i Kranjsku, u kojoj su i Bišćani, dopunjuje razmještaj

(Zagreb), Tomaš (Bjelovar), Veliki Grđevac (Grubišino Polje), Veliko Trgovišće (Klanjec), Vidovci (Slav. Požega), Vilanci (Klanjec), Vinkovci, Virovitica, Zagreb. **Bišćan**: Batina, Celine (Samobor), Dragonja (Samobor), Dubrovnik, Dugo Selo, Džaperovac (Vojnić), Gornja Bukovica (Podravska Slatina), Gredice (Klanjec), Gregurić-Breg (Samobor), Grščaki (Karlovac), Hartje (Jastrebarsko), Ivanić (Klanjec), Jastrebarsko, Jovanovac (Osijek), Karlovac, Košnička Gora (Pregrada), Kozalj-Vrh (Karlovac), Križevci, Kučevice (Karlovac), Lekenik Erdedski (Sisak), Letovanički Vrh (Sisak), Lipik (Pakrac), Magić-Mala (Nova Gradiška), Mekušje Gornje (Karlovac), Mihanovićevo Dol (Klanjec), Mrzlo Polje Donje (Karlovac), Mursko Središće (Čakovec), Nova Bukovica (Podr. Slatina), Novoseljani (Bjelovar), Osijek, Osredek (Pregrada), Poljice Mrežničke (Karlovac), Mursko Središće (Čakovec), Nova Bukovica (Podravska Slatina), Novoseljani (Bjelovar), Osijek, Osredek (Pregrada), Poljice Mrežničke (Karlovac), Predavac (Križevci), Rude (Samobor), Srpske Moravice (Delnice), Samobor, Sisak, Sveti Petar (Karlovac), Šćulac (Karlovac), Vrapče Gornje (Zagreb), Vrbovsko (Delnice), Vukova Gorica (Karlovac), Vukovar, Zagreb, Zagorska Sela (Klanjec), Žabljak (Karlovac), Žakanje (Podr. Slatina). **Bišćanić**: Velika Gorica, Zagreb. **Bišćanić**: Gornja Bukovica (Podravska Slatina), Mahovo (Sisak), Pribiševeci (Našice), Žrnica Gornja (Slunj). **Bišćanin**: Miklouš Garjeva (Čazma), Oštarija (Ogulin), Podvrh (Ogulin). **Bišćanović**: Zagreb. **Bišćanin**: Slavonska Požega. *Leksik prezimena SR Hrvatske 1976.*, 49.

prezimana Bosnar, čiji su preci stigli ili iz Bosne ili iz Bosanskog pašaluka. Prema istraživanju autora, na širem su području Pregrade u Zagorju, zapadno od Krapine, a napose sela Vinagora i Vrhi Vinagorski.

Navale Osmanlija utjecale su na etničku sliku šireg prostora, pa stoga najčešća prezimana u Sloveniji sugeriraju da su imigrantska – Novak i Horvat, a interesantno je i Bizjak,<sup>14</sup> upravo zbog dugotrajnog osmanlijskog potiskivanja hrvatskog stanovništva iz ugroženih krajeva.

### Stanovništvo i život pod vlašću Osmanlija

Ustaljenim načinom po osvajanju, Osmanlije iz stabilnog zaleda, tj. iz današnjih Srbije, Crne Gore i istočne Hercegovine dovode brojno pravoslavno vlaško pastirsko stanovništvo. I pored toga, u zapadnoj Bosni 1530., Benedikt Kuripešić primjećuje da je cijelo područje dugo neobrađivano i pusto, a da Bosna općenito nije gusto naseljena (Kuripešić 2006: 34). Polovicom 16. st. usporedo s ukidanjem vlaških povlastica u istočnoj i srednjoj Bosni, Osmanlije Vlahe sele u „Tursku Hrvatsku“, osvojeni prostor između Vrbasa i Une, a u srednje Pounje poslije pada Bihaća 1592.<sup>15</sup> Iz „Turske Hrvatske“, kolonizirani pravoslavci, premda u povoljnijem položaju od katolika, krajem 16. i početkom 17. stoljeća prelaze na kršćansku stranu. Tako 1599. vlaško stanovništvo doseljeno na koreničko i bihaćko područje prelazi u Gomirje, a oni iz Ostrošca 1605. prema Ogulinu i Bosiljevu (Lopašić 1890: 11).

U osmanlijskoj strategiji oslanjanja na gradove kao središta islamizacije, Bihać dobiva muslimanske stanovnike. Prema opširnom popisu Bosanskog sandžaka iz 1604., kojemu je pripadao i Bihaćki sandžak, vlaško stanovništvo čini apsolutnu većinu u nahijama Vrbaški, Dubica, Zmijanje, Kostajnica, Kotor, Vrhovine, Kobaš i Lijeve. Popis novoosvojenih nahija Krupa, Gvozdanski, Bužim, Cazin i Bihać odaje sliku pustoši. Ahmed Aličić zaključuje da u bihaćkoj i cazinskoj krajini

14 Sva ona govore o imigracijskom obilježju njihovih predaka. <https://slovenski-rod.eu/hr/priimki-slovencev-2/> (pristupljeno 8. 12. 2020.) „Najveć priimkov Slovencev je po izvoru osebe, po tem, odkod je prišla prva oseba, ki je prejela imenovani priimek: Novak, Horvat, Krajnc, Turk, Bizjak (=Hrvat), Korošec.“

15 „Tako je 11. svibnja 1560. general Lenković javio u Beč, da su Turci, nakon pada Novigrada i velikog dijela unske doline, dovukli i u te krajeve naselili Vlahe i domaće muslimane iz unutarnje Bosne. Nakon pada Bihaća bosanski beglerbeg Hasan-paša Predojević naselio je g. 1593. Vlahe iz istočne Hercegovine, napose one svoga plemena Predojevića, u srednjem Pounju oko Brekovice, Ripča, Ostrovice i Vrle Drage do Sokolovca. S tim naseljenjem dolazi u Tursku Hrvatsku hercegovačko-duklijanski ijekavski govor hrvatskog jezika, koji će, s vremenom, poprimiti i Vlasi romanškog govora, koji su u ove krajeve došli iz smederevskog sandžakata.“ MANDIĆ, D. 1982., 595.

mezre<sup>16</sup> pokazuju da je pred Osmanlijama sve ranije stanovništvo izbjeglo (Aličić 2000: 481-516, XXXVII). Međutim, popis ne obuhvaća sve stanovništvo na posjedima s prihodima dodijeljenim članovima vojne, vjerske i državne strukture.

U novoformiranoj muslimanskoj mahali u Bihaću za dvojicu se izričito navodi da su novi muslimani. Ubilježene su 64 kuće, a u varoši Bihać (kršćanskom dijelu), u kojoj nije bilo obične raje, 138 kuća. Ne iznenađuje da su u razdoblju Dugog rata (1593. – 1606.).<sup>17</sup> „zemlje napuštene iza raje koja je u vrijeme rata prebjegla na drugu stranu“. Raja iz sela Golubić, Sas, Privilica i Ribić prebjegla je na kršćansku stranu. Ipak, u Golubiću je popisano 11, u selu Sas 23, Privilici 11, a u Ribiću sa selom Grab 87 nemuslimanskih kuća. Prihod pojedinih čifluka bio je 3000 akči (Handžić 2000: 511-512). To pokazuje da je moralo biti kršćana, obrađivača te zemlje.

Za razliku od krajeva prema Kupi i Korani, u dijelovima Pounja brzo palim pod tursku vlast, zadržalo se domaće katoličko stanovništvo u većem broju.<sup>18</sup> U tim predjelima naseljenim tek sredinom 17. stoljeća muslimanima i vlasima iz unutrašnjosti, još u dva navrata pridružit će se muslimani doseljeni iz Like. U Bečkom ratu pravoslavno stanovništvo iz Krajine prelazi na Banovinu i na Karlovačko područje. Nakon oslobođenja Like i Krbave 1689. u krajeve oko Bihaća, Cazina, Krupe i Petrovca, prelaze lički muslimani, kompenzirajući nedostatak radnog stanovništva. Poslije Svištovskog mira 1791. tu stižu i muslimani iz uskog oslobođenog pojasa s lijeve strane Une. Tada dio Hrvata iz Pounja prelazi na hrvatski Kordun, u tzv. Novoseliju.<sup>19</sup> Svištovskim mirom Osmansko Carstvo se moralo odreći Plješivice

16 Napušteno selo, zemljište koje ima obilježje ranije naseljenog.

17 Još i Trinaestogodišnji ili Petnaestogodišnji rat Osmanskog Carstva i koalicije kršćanskih država na čelu sa Svetim Rimskim Carstvom i dinastijom Habsburg.

18 „Priedjele oko Une, prema Bužimu, Ostrožcu i Cazinu, pa i sam Bihać, zauzela je turska vojska jednim mahom, naroda je doduše za ratnih godina 1530.–1540., pa nakon pada Krupe 1565. i Ferhadove vojne 1576. – 1578. mnogo uskočilo u kršćanstvo, ali većina je ipak ostala na otčinskoj grudi, pokorila se turskoj vlasti i primila islam.“ Mnogi kmetovi uzrujani tlačenjem vlastele, naginjali su turskoj vlasti. „Po tome nema sumnje da su većina današnjih Krajišnika oko Une prasjeđioci i potomci tamošnjih starih kršćanskih Hrvata. Ponešto je drugačije glede predjela bliže do Korduna hrvatskoga oko Vrnograča, Kladaše, Tržca i Izačića, oko kojih je gradova borba dulje trajala i dovršila se konačnim opustošenjem tamošnjih krajeva.“ LOPAŠIĆ, R. *nav. dj.*, 8.

19 „Posljednji doseljenici islamske vjere dođoše iz Hrvatske 1791. nakon Svištovskog mira, kojim je turska država izručila Austriji krajeve oko Cetina, Rakovice, Drežnika i Lapca. Tom prilikom doseliše se muslimani iz Srba u Jezero kod Ostrošca na Uni te od tog doba to se mjesto također zove Srbijani, a muslimani od Cetina dođoše mnogobrojno u Malu Kladašu i u Todorovo.“ PAVIČIĆ, S. *nav. dj.* 140, 230-231. LOPAŠIĆ, R. *nav. dj.*, 9.

i sela Baljevac, Međudražje, Zavalje i Skočaj. Ta sela potpadaju 1797. u novoosnovanu župu Zavalje. Starosjediocima u potplješevičkom području pod austrijskom upravom pridružilo se stanovništvo iz Like.<sup>20</sup>

Pavičić je ukazao na starosjedilaštvo Hrvata u pojasu pripojenom BiH i općini Bihać (Pavičić 2010: 297). Narodna nošnja Hrvata Kralja, Vrkašića, Vedrog Polja, Žegara, Golubića, Jezera i Kaline, koje povijesno nazivaju „Mađarima“,<sup>21</sup> autohtona je panonska nošnja i obilježje povijesne pripadnosti unskom području. Ostali Hrvati današnjeg bihačkog područja po nošnjama ne razlikuju se od ličkog hrvatskog stanovništva (Draškić 1972). Hrvati ispod Ličke Plješevice smatraju se Ličanima, a za razliku od „Mađara“, nazivaju ih „Kauri“.

Krajem 18. stoljeća političke i vojne nestabilnosti odražavale su se na napetosti u pograničju.<sup>22</sup> U doba ustanka Srba, početkom 1808. bihački kapetan je zabranio

20 „Hrvati su uselili u Petrovo Selo, Željavu, Vaganac, Rešetar, Baljevac, Skočaj, Međudražje, Zavalje i Prijeboj. U **Petrovo Selo**: Antonići 1, Asančajići 1, Barići 8, Grgići 3, Ivelići 4, Mažari 1, Mikulići 7, Peraci 7 i Vickovići 4; U **Rešetar**: Rukavine 3; U **Vaganac**: Antolići 1, Bileni 3, Bobinci 6, Božići 2, Cindrići 5, Došeni 2, Jančići 3, Jandrići 10, Jelečani 10, Kneževići 8, Komadine 1, Kukuruzovići 13, Majetići 2, Markeze 5, Mikuljani 4, Nikolići 21, Pavičići 1, Pecići 6, Plavac 4, Porubići 1, Ric 2, Rukavine 2, Špehari 3 i Štrci 1; U **Željavu**: Hodaci 9, Ivelići 6, Jandrići 1, Kolakovići 3, Levari 5, Mikulići 3, Rukavine 9, Tomljenovići 1 i Vickovići 2; U **Baljevac**: Butorci 1, Hećimovići 11, Jurkovići 7, Kolari 4, Kulaši 3, Lulići 8, Oreškovići 3, Šuštići 1, Tomljanovići 10 i Uremovići 26; U **Skočaj**: Baleni 20, Baričevići 12, Bileni 7, Čačići 12, Dejanovići 12, Dujmovići 6, Grgići, Jerbići 8, Jergovići 1, Levari 5, Lulići 4, Mlinarići 31, Oreškovići 4, Perišići 8, Pleše 26, Prše 12, Rogići 8, Šestani 6, Šimići 15, Tičići 8 i Živkovići 24; U **Međudražje**: Bujanovići 1, Dejanovići 8, Ivančići 6, Josipovići, Prše 16, Rukavine 2, Smolčići 2, Starčevići 1 i Šutići 11; U **Zavalje**: Bujanovići 15, Čorak 1, Dujmovići 24, Đukići 1, Findrik 7, Grgići 6, Hećimovići 3, Keče 7, Krmpotići 1, Majstorovići 29, Marjanovići 38, Peršići 3, Ric 1 i Veljače 5; U **Prijeboj**: Čorak 1, Dasovići 7, Grgići, Kolakovići 4, Mažari 37, Perušići 1, Sorići 7 i Štrkalji 5. Hrvati na tom području doselili su, koliko nisu starosjedioci, gotovo iz svih struja. Najjači su oni iz bunjevačke struje, kojih ima u svakom selu. Treba zabilježiti i da su na ovo tlo iselili i stari Perušićani koji inače nisu sa svoga zemljišta odlazili u druge ličke krajeve. Gornjopokupce predstavlja nekoliko rodova, među kojima su najjači Prše i Pleše.“ PAVIČIĆ, S. nav. dj. 233-244.

21 „U nahiji staromajdanskoj i pridorskoj Bošnjaci zapadnog obreda zovu sami sebe 'krstjani', a drugi nazivaju ih 'Mađari'. Njihova nošnja jednaka je sa šokačkom, tj. s kršćanskom u nahiji banjalučkoj. U nahiji bihačkoj kršćane po isti način zovu 'Mađari'. Njihova je nošnja na polak turska, kao što je i drugih kršćanah po srijedi Bosne, nu s tom razlikom da ovdje žene nose mužke gaće i kudname usred ljeta. U nahiji dakle banjalučkoj Šokci nazivaju se 'kršćani', a u bihačkoj, staromajdanskoj, a i u pridorskoj (a u ovih samo trijuh) 'Mađari'. Nije dakle istina, što kaže Karanović u *Spomenicih Srbskih* (Biograd 1840.) da se usred Bosne kršćani zovu Mađarima!? Ako neće dopustiti, da je Sava i Una u srijedi Bosne, to onda tako mora biti.“ JUKIĆ, I. F. 1973., 63-65.

22 1782. „Slidečeg lita svega se svađa događase među turcima u Kraini i Rvatim preko Une koji su pod Austriom. Otkud slidila su plinjenja i ubojstva mloga. 1788. Ove godine velika nevolja i

sav promet s Vojnom krajinom (Dujmović 1999: 68). Nakon što su te godine ubijeni Muharemag i Osmanaga Zirić iz Bihaća, stanovnici Vedropolja su se latili oružja, a valija je od austrijskih graničara tražio da se uzdrže od nereda kako ne bi dali „divljim graničnim Turcima još više povoda za osvetu“ (Šljivo 1992: 330). Oni su pak, 1809. provalili i popalili Zavalje (Žegar 2010: 32).

Granica među narodom istog jezika bila je ipak propusna, a razlozi preseljavanja bili su siromaštvo, bijeg od vojne obveze ili drugo. Više je bjegunaca od vojne službe prešlo na turski teritorij 1835. Iz Zavalja je 1836/37. u okolicu Bihaća prešlo 58 osoba: iz Skočaja 20, Međudražja 10, Baljevca ili Kamenice 1. Vedro Polje i Podzavalje (Žegar) velikim dijelom su tijekom 19. stoljeća tako naseljavani. Česti su bili prelasci i u suprotnom smjeru do 1853. (Dujmović 1999: 68-69). Jake veze naroda bihačkog područja i Like, bračnim vezama ili doseljenjem, potvrđuju matične knjige župe Bihać s kraja 18. i iz 19. stoljeća kao i neki od oko osam stotina zabilježenih priimaka.<sup>23</sup>

## Župa Bihać i demografske promjene

### Teškoće duhovne skrbi za vjernike

Poslije velikog egzodusa katolika iz Bosanskog ejaleta u Bečkom ratu (1683. – 1699.) preostalo je svega 30 župa u Bosanskom apostolskom vikarijatu osnovanom 1735. godine. Župa Bihać bila je prostorno duga 2, a široka 1 sat hoda. Vjerskih objekata nisu mogli imati. Katoličke crkve su od osmanlijskog osvajanja rušene,

---

progonstvo za krstjane bi od turaka; radi ovog zlo su gledani bili. Turci blizu Save u Hune bižali su u nutarnost Bosne i smistili se u kuće krstjanske u kojima su sve stali dok se mir nije učinio.“ BALTIC, J. 2003., 91.

23 AŽB, MK Bihać 1771. – 1785. i 1813. – 1839. **Lika:** Jengiće, Jerković, Mata(j)ić, Stilinović, Vlatković, Žabanović; **Krbava:** Šolić (ili Solić), Ćorkić; **Brinje:** Vuković; **Bunić:** Jerosović, Jurišević, Kovačević, Majstorović, Sović; **Gračac:** Ivaniš; **Korenica:** Mađar, Mađarević, Sušnjević/Sužnjević, Sušnjarević, Sušnjević; **Lovnac:** Klarić, Matovina, Rukavina, Tomičić; **Mutilić:** Munić, Tuteković, Pišćević; **Otočac:** Orišković; **Perušić:** Čaćulović, Dasović, Gavrančić, Grgić, Karićević, Kolarević, Kulašević, Lulić, Mar(i)janović, Murgić, Obučina, Orešković; **Podlapača:** Koteranović, Maras, Matanić, Rosančić, Rukavina, Vlajić; **Udbina:** Banović, Biščanin, Biljankić, Blažanin, Bulić, Cvitković, Ćorković, Dubravac, Dubravčević, Dubravčić, Jurosović, Kalanović, Kalonja, Kapidžić, Kosina, Kovačić, Meštrović, Mukolić, Mikulić, Mikuličić, Milarić (Milović?), Osmanović, Pavić, Plažanin, Rajković, Rosandić, Rošančić, S(m)ailjić, Stošić, Štampar, Štimčević, Šutić, Tičak, Tunković, Uremović, Vičković, Vlahinjić, Županović.

pretvorene u džamije ili im je svrha promijenjena.<sup>24</sup> Župnik je prije 1768. istjeran iz župe,<sup>25</sup> a franjevac koji se „u velikoj, istinski iznimnoj potrebi, čestih molbi, i čestih odbijanja, nakon suza i prinudom“ prihvatio službe u bihačkoj župi 1788. na okrutan način je ubijen.<sup>26</sup> O egzistencijalnim teškoćama i nemogućnosti normalnog obavljanja službe u pograničju, govori i nedostatak matičnih upisa između 9. veljače 1788. i 31. srpnja 1793.<sup>27</sup>

Biskup Miletić je „na veliku radost malog stada“ kao koadjutor pohodio 1805., 1808., 1811. i 1813. „skromnu župu Bihać na granici Turske Hrvatske“, koju prije toga „zbog udaljenosti mjesta, neprikladnih putova i opasnosti, razbojničkih prepada, divljaštva stanovnika, ni apostolski vikari ni njihovi koadjutori nisu pohodili 27 godina.“ (Kamber 1932: 25).

### Pokazatelji demografskih promjena na temelju crkvenih izvora

Izvešća o pohodima biskupa u župama Bosanskog apostolskog vikarijata, od osnivanja 1735. do formiranja Hercegovačkog apostolskog vikarijata 1846. go-

24 O župi Bihać 1741. govori izvješće biskupa Pave Dragičevića. ĐAKOVIĆ, L. 1979., 412. „Ova župa nema nijednu čitavu crkvu opremljenu vlastitim krovom i ostalim stvarima potrebnim za božanski kult i onim što dolikuje njezinu uredi, osim jedne pod zaštitom Sv. Antuna Padovanskoga unutar grada Bihaća (od koga ista sv. župa nosi svoje ime, baš kao od glave, od glavnog grada pokrajine), koju su Turci odavno nasilno prisvojili sebi za muhamedanski kult, i druge (crkve) Sv. Izabele u kojoj su ovi izgradili toranj za obranu. Još uz to pak, nedaleko od istoga grada, pojavljuju se s kršćanskim grobljem temelji crkve Sv. Lucije, unutar čijih ruševina se ponekad slavi sv. misa. Isto tako na udaljenosti od jednoga kilometra, iznad naseobine Golubića, uz rijeku Unu, postoje tragovi crkve Sv. Ivana Krstitelja, gdje se slavi sv. misa na dan njegove svetkovine. A s drugu stranu iste rijeke, blizu spomenutog naselja, koju nastavaju katolici, crkva je Sv. Martina, čije se bočne strane još drže, gdje se redovito na svetkovine slavi sv. misa narodu, a oko nje se pokapaju Kristovi vjernici. Stvarno sve stare (crkve), koje su katolici nekoć podigli, njihovim su ih nestankom barbari pretvorili u ruševinu i uništenje. Budući da sada ovom (župom) upravlja poštovani otac Toma Miletić, iz (redovničke) obitelji Sv. Duha u Fojnici, kršćani su tu, kako za njega tako i za druge ovakve, sagradili dva mala kućerka, jedan u selu Kralje, a drugi u gore spomenutom naselju Golubić, u kojima redovito naizmjenično boravi za osobnu primjerenost i duhovnu korist istoga naroda.“ (prijevod fra Marko Čorić, prof.).

25 BOGDANOVIĆ, M. 1984., 263-264.

26 „Fra Josip Valentić, župnik u Bišću, bi osvađen, da potajno obći s kršćanskom vojskom, ter 20. ožujka 1788 popanu ga Turci i odvedu k jezeru kod sela Kralje te svukavši ubiju ga iz pušaka, mrtvo pako tielo raznesu najprije na noževе, a tada pobacaju komade u vodu, koje kupiše katolici i sahraniše u groblju sv. Lucije.“ ŠALIĆ, J. 2002., 115.-116.; BATINIĆ, M. V. 1887., 158.

27 AŽB, MU Bihać 1785. – 1840. br. 45. i 46.

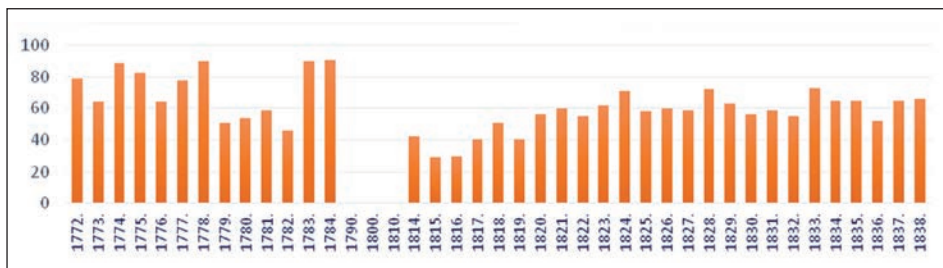


dine, prikazuju brojnost vjernika, ali ipak ne potpunu.<sup>28</sup> Izdvajamo ona fra Pavla Dragičevića (1740. – 1767.), fra Marijana Bogdanovića (1767. – 1772.) i fra Augustina Miletića (1813. – 1831.) (Prilog 6). Početkom 19. st. Kralje, Klokot i Podzavalje bila su isključivo katolička sela, a u Golubiću je bilo i muslimana i pravoslavaca (Kamber 1932: 25). Prema najstarijim sačuvanim matičnim knjigama župe Bihać: krštenih 1771. – 1785.,<sup>29</sup> djelomično 1810. i 1811. te 1813. – 1839., vjenčanih 1814. – 1839. i umrlih 1785. – 1842. godine (AŽB), najveći broj katolika živio je u navedenim selima, ali ih je bilo i u Vedrom Polju, Privilici, Ripču, Bihaću, Izačiću, Pritoci i drugim mjestima.

Mjesto	1741.		1768.		1813.	
	domova	osoba	domova	osoba	domova	osoba
Bihać			41	336		
Kralje	21	172			38	264
Golubić	22	144	21	176	39	330
Vedropolje			8	90		
Klokot			5	54	4	22
Privilice			10	75		
Podzavalje	21	127	31	254	20	175
Ripač						
UKUPNO	64	443	116	985	101	791

Prilog 6. Brojnost katolika zabilježena u tri popisa bosanskih apostolskih vikara<sup>30</sup>

- 28 Po završetku rata 1735. – 1739. u pograničnom Bihaću 1741. nije bilo moguće načiniti popis jer bi primijećen rad na tomu bio okarakteriziran neprijateljskim uhođenjem i kao takav poguban po život. Ali niti kasniji nisu potpuni.
- 29 Svezak matičnih knjiga krštenih župe Bihać nakon 1785. nije sačuvan. Vrlo vjerojatno matice nisu ni vođene tih godina, kao ni u župama Jajce i Ivanjska u ratu 1736. – 1739. U Jajcu od ljeta 1737. do jeseni 1739. nisu vođene matice, a u Ivanjskoj od ljeta 1736. do ljeta 1739. godine. Po oslobođenju 1791. župa Zavalje je osnovana 1793.
- 30 Prema podacima koji se odnose na područje župe Bihać objavljenim u MANDIĆ, D. 1962. i KAMBER, D. 1931.

Prilog 7. Broj krštenja u župi Bihać 1772.–1784. i 1814.–1838.<sup>31</sup>

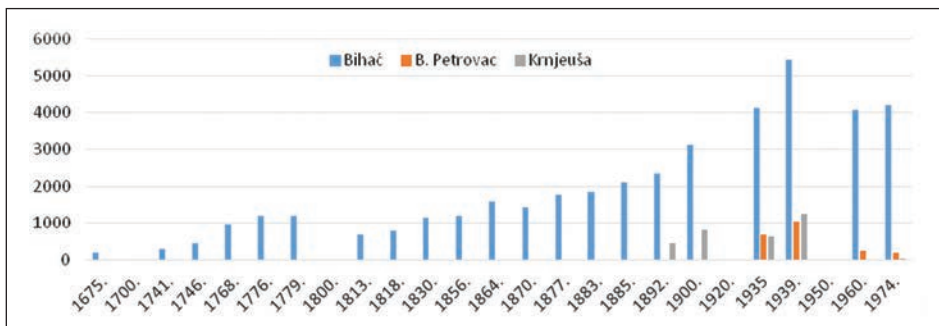
Godina	Župa	
	Bihać	Ukupno
1675.	200	200
1737.	–	0
1741.	303	303
1746.	442	442
1762.	905	905
1768.	974	974
1776.	1192	1192
1779.	1190	1190
1813.	691	691

Godina	Župa	
	Bihać	Ukupno
1818.	789	789
1830.	1147	1147
1856.	1193	1193
1864.	1590	1590
1870.	1441	1441
1877.	1759	1759
1883.	1855	1855
1885.	2096	2096

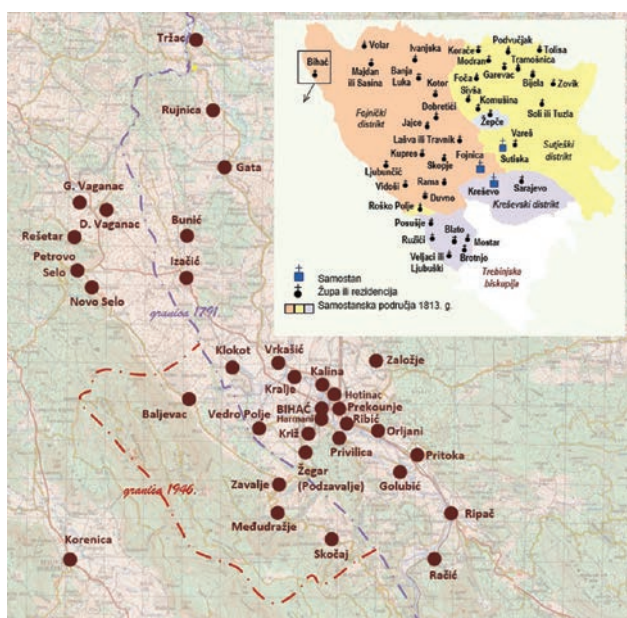
Godina	Župa			
	Bihać	B. Petrovac	Krnjeuša	Ukupno
1892.	2351		437	2788
1900.	3110		813	3923
1935.	4116	691	639	5446
1939.	5450	1051	1244	7745
1960.	4065	227	0	4292
1974.	4200	200	20	4420

Prilog 8. Evidentirana brojnost katolika po župama<sup>32</sup>

- 31 Dijagram je bez podataka iz 1771., 1785., 1810.–1813. i 1839. jer su nepotpuni u maticama krštenih. Iz doba Dubičkog rata matica nemamo. Upitno je jesu li uopće i vođene u teškim ratnim vremenima poslije ubojstva fra Joze Valentića. Rat je svakako negativno utjecao na brojnost hrvatskog katoličkog pučanstva Bihaća.
- 32 Zbog obimnijeg broja izvora, ovdje je bez njihovog navođenja načinjena sinteza radi uvida u demografske promjene u razdoblju od tri stoljeća.



Prilog 9. Broj katolika u župi Bihać i župama Krnjeuša (odijeljenoj 1892.) i Bos. Petrovac (odijeljenoj 1906. g.)



Prilog 10. Mjesta zabilježena u matičnim knjigama župe Bihać, krštenih 1771. – 1838. i umrlih 1785. – 1840. (načinio autor)

Na brojnost ljudi negativno su utjecale epidemije bolesti,<sup>33</sup> a često ih je pratila i glad. Posljedice epidemije bile su izrazitije u gušće naseljenim područjima i okolnim područjima, a manje u udaljenim planinskim krajevima. Katolici kao

33 PEJANOVIĆ, Đ. 1955, 19. Godine od 15. do 19. stoljeća u kojima je bilo epidemija kuge i kolere: 1465., 1493., 1507., 1533., 1546., 1547., 1644., 1663., 1672., 1686., 1690., 1707., 1731., 1732., 1741., 1743., 1753., 1756., 1761.–65., 1771., 1779., 1780., 1782.–84., 1783., 1792.–98., 1813.–16., 1832., 1834., 1836.–37., 1843., 1849., 1856., 1865.–75.

većinom ratarsko stanovništvo u okolici gradova bilo je izloženo zarazi. Za razliku od mnogih župa u unutrašnjosti, u župi Bihać su posljedice ipak bile blaže. U razdoblju 1814. – 1818. u maticama je izričito navedeno samo 15 žrtava kuge.

**Hrvatsko stanovništvo kotara i općine Bihać prema popisima stanovništva**  
Prve sveobuhvatne popise stanovništva načinila je austrougarska uprava prema konfesionalnoj opredijeljenosti, dosljedno podjeli pod turskom vlašću, premda je krajem 19. stoljeća već potpuno bila formirana i poznata nacionalna opredijeljenost nemuslimanskog stanovništva.<sup>34</sup>

Naselje	1879.		1885.		1895.		1910.		1921.	
	ukupno	katolika	ukupno	katolika	ukupno	katolika	ukupno	katolika	ukupno	katolika
Bakšaiš	696	32	765	46	708	38	–	–	–	–
Bihać	3.097	173	3.506	499	3.943	758	12.402	1.709	6.372	1.558
Brekovica	687	0	805	0	961	7	2.188	0	1.054	2
Bugar	–	–	–	–	391	5	942	0	420	0
Čekrlije	181	0	215	0	269	6	24	5	215	0
Golubić katolički	268	234	373	302	508	446				
Golubić turski	363	0	307	0	355	0				
Golubić							1.737	438	808	416
Gata hrišćanska / pravoslavna	350	0	801	0	130	0				
Gata turska	522	0	590	0	544	0				
Gornja Gata							835	0	421	11
Gorijevac	–	–	–	–	484	5	1.180		623	6

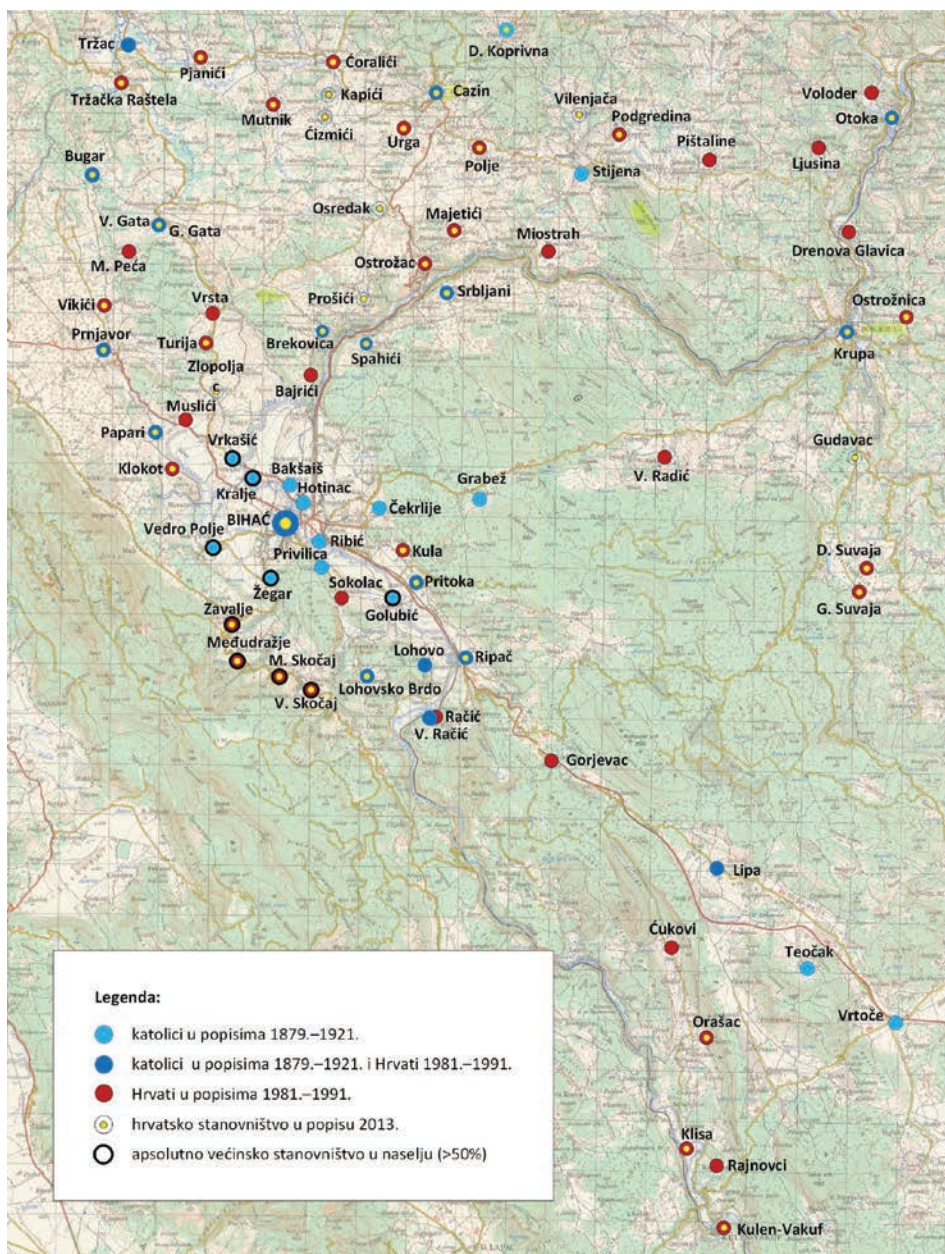
34 ABH, ZVS 43/10, U dopisu vladinog vijeća zaduženog za provedbu popisa 1910., i osvrtnu na popise iz 1885. i 1895. navodi se da su statistički podatci predstavljeni prema konfesionalnoj pripadnosti, ali da se katolici smatraju Hrvatima, istočnopravoslavni Srbima, a da muhamedanci nemaju niti jednu nacionalnost. Oni sebe smatraju Bosancima ili muslimanima. „Die Katholiken zählen als KROATEN, die Orient. – Orthodoxen als SERBEN, die Muhamedaner /:islamiten:/ be-kennen sich zu keiner Nationalität. Bosnier oder Muslimanen nennen sie sich.“

Naselje	1879.		1885.		1895.		1910.		1921.	
	ukupno	katolika	ukupno	katolika	ukupno	katolika	ukupno	katolika	ukupno	katolika
Grabež	–	–	–	–	–	–	346	18	172	11
Hatinac	488	0	519	0	560	16	–	–	–	–
Izačić Prnjavor	364	0	371	7	474	46	895	15	487	71
Kralje	494	494	583	583	448	448	1.418	631	704	596
Lipa	226	0	325	0	440	0	1.010	13	563	1
Lohovo	306	0	481	44	588	56	798	0	423	0
Lohovsko Brdo	–	–	–	–	–	–	520	81	227	69
Papari	335	0	328	0	208	0	702	11	299	8
Pritoka	494	0	608	11	–	–	1.576	0	761	0
Privilica- Jezero	139	56	147	54	169	54				
Privilica							276	47	–	–
Ribić	371	0	358	0	517	28	562	15	475	25
Ripač	713	0	823	6	1.050	16	1.938	33	854	20
Sokolac	461	0	474	0	556	31	950	55	597	37
Spahići	205	0	212	0	223	0	287	0	296	2
Srbljani							1.454	0	661	2
Teočak	245	0	311	0	498	15	1.330	21	674	19
Vedropolje / Vedro Polje	210	210	224	224	283	283	320	320	283	283
Veliki Račić	–	–	–	–	509	1	–	–	–	–
Vrkašić	–	–	–	–	176	132	–	–	–	–
Vrtoče	–	–	760	17	947	28	2.604	76	1.416	75
Žegar	659	643	763	729	869	795	–	–	–	–

Značenje  
boje:

> 50 % od ukupnog broja stanovnika

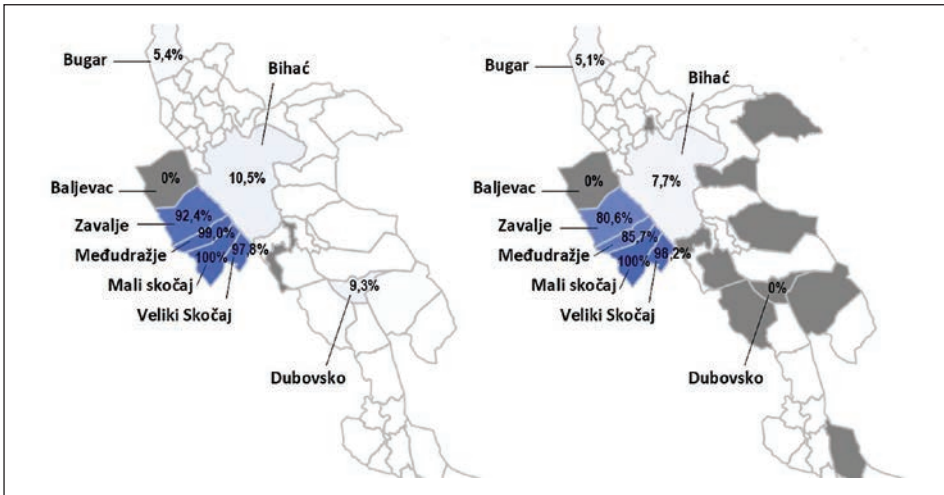
Prilog II. Brojnost hrvatskog katoličkog stanovništva u Kotaru Bihać  
1879. – 1921. (na temelju podataka iz M. Kozličić, 1999.)



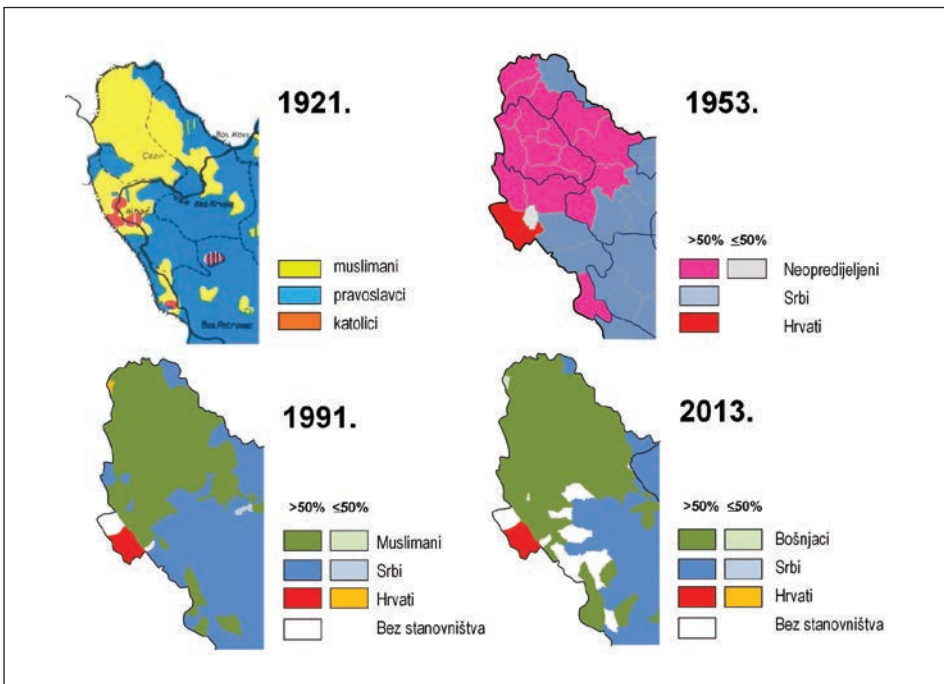
*Prilog 12. Hrvatsko stanovništvo prema popisima stanovništva za Kotar Bihać i dijelove Kotara Cazin i Kotara Krupa 1879. – 1921. i prema popisima stanovništva 1981. – 2013. za Općinu Bihać i dijelove Općine Cazin i Općine Bosanska Krupa*

Naselje	1981.		1991.		2013.	
	ukupno	Hrvati	ukupno	Hrvati	ukupno	Hrvati
Bajrići	793	2	844	2	506	–
Bihać	39.995	4.880	45.553	4.805	39.690	3.043
Brekovica	1.543	2	1.833	1	1.618	2
Bugar	214	10	186	10	39	2
Ćukovi	460	1	462	2	221	0
Gorjevac	135	3	103	0	4	0
Klisa	632	1	557	0	184	2
Klokot	630	2	705	0	559	1
Kula	628	0	537	2	365	2
Kulen Vakuf	1.023	7	1.063	3	457	3
Lipa	105	1	72	1	0	0
Lohovo	594	11	706	13	0	0
Lohovska Brda	19	4	0	0	154	3
Mala Peća	463	0	498	13	511	0
Mali Skočaj	129	128	89	89	22	22
Međudražje	108	108	104	103	35	30
Muslići	481	2	500	3	430	0
Orašac	2.541	0	2.574	1	1.356	1
Papari	598	2	588	1	511	1
Pritoka	677	4	839	4	683	3
Prnjavor	428	0	348	1	350	2
Račić	300	1	286	4	0	0
Rajinovci	287	1	216	0	22	0
Ripač	1.712	14	1.724	12	1.316	13
Spahići	550	0	550	0	450	1
Srbljani	1.358	8	1.292	1	980	7
Trubar	–	–	–	–	64	1
Turija	1.962	0	2.118	0	1.136	1
Velika Gata	1.393	1	1.382	2	1.094	9
Veliki Skočaj	420	413	323	316	56	55
Vikići	1.000	0	1.101	1	985	2
Vrsta	423	1	–	–	458	–
Zavalje	284	248	198	183	72	58

Prilog 13. Brojnost hrvatskog pučanstva u općini Bihać 1981. – 2013.



Prilog 14. Katastarske općine 1991. i 2013. u kojima su Hrvati činili više od 5 % stanovništva (izuzev Baljevca, silom iseljenog u socijalističkoj Jugoslaviji) prema brojčanim podacima s mrežne stranice [www.statistika.ba](http://www.statistika.ba)



Prilog 15. Promjena konfesionalne i etničke slike Bihaćke krajine u posljednjih stotinu godina



Hrvatska naselja u bližem bihaćkom okruženju nisu doživjela tragičnu sudbinu pobijenih i naselja koje su srpski četničko-partizanski ustanici zbrisali s lica zemlje u širem krajiškom području u ljeto 1941. Ipak, u ratu je ubijeno 13 % stanovnika župe Zavalje (Žagar 2010: 41). I posljednji rat je ostavio negativan trag na brojnost i položaj Hrvata bihaćkog područja.

## Zaključak

Od prvih pljačkaških upada, a zatim ekspanzionističkih i osvajačkih osmanlijskih prodora na unsko područje do pada Bihaća, protekla su gotovo dva stoljeća. U takvom ambijentu godinama iscrpljivano hrvatsko pučanstvo, niti uz pomoć austrijskih staleža nije uspjelo 1592. održati Bihać kao posljednje uporište obrane na Uni. Bihać je s Pounjem od hrvatske povijesne jezgre i ključa hrvatske obrane postao ključ opstanka najzapadnije pokrajine Osmanskog Carstva.

Sljedeća gotovo tri stoljeća osmanlijske okupacije, kolonizacije i borbe za zapadne granice islama, potpuno je promijenilo konfesionalnu, a zatim i nacionalnu strukturu Pounja. Način pada Bihaća utjecao je na ostanak dijela hrvatskog stanovništva u pograničju upravo oko Bihaća i to kao radne snage na posjedima turskih gospodara.

U podplješevičkom pojasu objedinjenom 1791. s ličkim i krbavskim zaleđem, naseljenost se povećala. U bihaćkom području pod Osmanlijama, veza katolika Hrvata sa sunarodnjacima izvan granica održavala se u doba osmanlijske vlasti. Štoviše, postojala su razdoblja češće „prekogranične razmjene“ stanovništva uvjetovane ekonomskim i drugim razlozima. O tomu govore i neka od oko osam stotina priimaka,<sup>35</sup> odn. prezimena i prezimenskih inačica zabilježenih u sačuvanim matičnim knjigama župe Bihać s kraja 18. i iz 19. stoljeća.

U teritorijalnom klinu nastalom u srcu hrvatskog etničkog i političkog povijesnog prostora, od kojeg je danas odvojen državnom granicom, Hrvati su u velikoj mjeri opstali kao autohtono stanovništvo ovog područja uglavnom oko Bihaća. Na njegovu brojnost i ulogu utjecali su ratovi, društveno-političke okolnosti i političko-teritorijalna prekranja u 20. stoljeću.

35 Priimak kao drugi dio imenske konstrukcije, prethodio je prezimenima. Za razliku od suvremenog hrvatskog jezika, priimek je i danas standardni naziv u slovenskom jeziku.

## Izvori

- ABH Arhiv Bosne i Hercegovine
- AŽB Arhiv župe sv. Ante u Bihaću
- *Leksik prezimena SR Hrvatske*. 1976. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- *Opširni popis sandžaka iz 1604. godine*. 2000. (obradio Adem Handžić, uvod Ahmed S. Aličić), Sarajevo: Bošnjački institut Zürich – Odjel Sarajevo Orijentalni institut u Sarajevu.
- *Stanovništvo Bosne i Hercegovine, narodnosni sastav po naseljima*. 1995. Zagreb: Državni zavod za statistiku.

## Literatura

- BALTIC, JAKO. 2003. *Godišnjak od događaja crkvenih, svietskih i promine vremena u Bosni. Priredio, latinske i talijanske dijelove preveo, uvod i bilješke napisao dr. fra Andrija Zirdum*. Sarajevo – Zagreb: Synopsis.
- BATINIĆ, MIJO VJENCESLAV. 1887. *Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka*, sv. III. Zagreb.
- BOGDANOVIĆ, MARIJAN. 1984. *Ljetopis kreševskog samostana (1765. – 1817.), Izvještaj o pohodu bosanskog vikarijata 1768*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- BUDAK, NEVEN. 2007. *Hrvatska i Slavonija u ranom srednjem vijeku*, 1. sv. Zagreb: Leykam international.
- DRAGANOVIĆ, KRUNOSLAV. 1942. *Katolička crkva u sredovječnoj Bosni. // Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine, knjiga 1*. Sarajevo: HKD 'Napredak', 686-766.
- DRAŠKIĆ, MIROSLAV. 1972. *Narodne nošnje severozapadne Bosne II*. Zenica: Izdanja Muzeja grada Zenice.
- DUJMOVIĆ, IVAN. 1999. *Povijest zavaljske župe*. Zagreb: Udruga umjetnika „August Šenoa“.
- ĐAKOVIĆ, LUKA. 1979. *Prilozi za demografiju i onomastičku građu BiH, I ANUBIH. Građa*, knj. 23. Sarajevo.
- FRANJIĆ, ŽIVKO. 1999. *Povijest Bihaća od najstarijih vremena do 1878. godine*. Bihać: HKD Napredak.
- GAVRANOVIĆ, BERISLAV. 1959. *Povijest franjevačkog samostana Petrićevac i franjevačkih župa u Bosanskoj Krajini*. Sarajevo.
- HADŽIHUSEINOVIĆ, MUVEKKIT, S. S. 1999. *Povijest Bosne*, knj. I. Sarajevo: El-Kalem.
- HORVAT, JOSIP. 1980. *Kultura Hrvata kroz 1000 godina*, 1. svezak. Zagreb: Globus.
- JUKIĆ, IVAN FRANJO. 1973. *Zemljopis i poviestnica Bosne. Sabrana djela*, knj. I. Sarajevo: Veselin Masleša.

- KAMBER, DRAGUTIN. 1931/ 1932. Stanje župa i duša apostolskog vikarijata u Bosni srebreničko-otomanskoj prema popisu izvršenom 1813. *Franjevački vijesnik*, god. XXXVIII, br. 1., 2., (1931.): 369-376; (1932): 22-28, 57-59, 83-88, 111-121.
- KOZLIČIĆ, MITHAD. 1999. *Stanovništvo i naselja Unsko-sanskog područja 1879. – 1921. godine, Etnička struktura stanovništva i naseljena mjesta Unsko-sanskog područja u službenim popisima 1879., 1885., 1895. 1910 i 1921. godine*. Bihać: Ministarstvo obrazovanja, nauke, vjere i sporta Unsko-sanskog kantona.
- KOZLIČIĆ, MITHAD. 2003. *Unsko-Sansko područje na starim geografskim kartama*. Sarajevo-Bihać: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine i Arhiv Unsko-sanskog kantona.
- KURİPEŠIĆ, BENEDIKT. 2006. *Putopis kroz Bosnu, Srbiju, Bugarsku i Rumeliju 1530*. Banja Luka: Beseda.
- LOPAŠIĆ, RADOSLAV. 1890. *Bihać i Bihaćka krajina, mjestopisne i poviestne crtice*. Zagreb: Matica hrvatska.
- MANDIĆ, DOMINIK. 1962. *Chroati catholici Bosnae et Hercegovinae in descriptionibus annis 1743 et 1768 exaratis.*, Chicago-Roma: Hrvatski povijesni institut.
- MANDIĆ, DOMINIK. 1982. *Bosna i Hercegovina*, sv. III. Etnička povijest Bosne i Hercegovine, (2. izd.). Toronto – Zürich – Roma – Chicago.
- MARIĆ, FRANJO; ORLOVAC, ANTO. 2006. *Banjalučka biskupija u riječi i slici od 1881. do 2006*. Banja Luka: Biskupija Banja Luka.
- MIDŽIĆ, FIKRET. 2015. *Bihać slobodni i kraljevski grad*. Bihać: Europska akademija Banjalučke biskupije.
- PAVIČIĆ, STJEPAN. 2010. *Seobe i naselja u Lici*. Gospić: Državni arhiv u Gospiću. (pretisak)
- PEJANOVIĆ, ĐORĐE. 1955. *Stanovništvo Bosne i Hercegovine*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- PELIDIJA, ENES. 1989. *Bosanski ejalet od Karlovačkog do Požarevačkog mira 1699.–1718*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- PETRIĆ, HRVOJE. 2011. *Samobor i okolica u ranom novom vijeku. // Samobor – zemljopisno-povijesna monografija. / Dragutin Feletar (ur.). Samobor: Meridijani*.
- SMAJIĆ, RAMIZA. 2009. *Bosanska krajina, historija, legende i mitovi*. Sarajevo: Dobra knjiga.
- SRKULJ, STJEPAN; LUČIĆ, JOSIP. 1996. *Hrvatska povijest u dvadeset pet karata*. Zagreb: AGM – Trsat: Hrvatski informativni centar.
- STANIĆ, DAMIR. 2020. *Bihać kao sjedište Bihačke kapetanije i slobodni kraljevski grad*. Doktorski rad, Filozofski fakultet, Zagreb.
- ŠALIĆ, JURICA. 2002. *Franjevci sjeverozapadne Bosne*. Bihać: HKD Napredak.
- ŠLJIVO, GALIB. 1992. *Bosna i Hercegovina 1788. – 1812*. Banja Luka: Institut za istoriju u Banjaluci.

- VRAMEC, ANTUN. 1992. *Kronika*. (Ljubljana, 1628.) Zagreb – Varaždin: Kršćanska sadašnjost. (pretisak)
- ŽAGAR, PETAR. 2010. *Trag svetosti župe Zavalje*. Čuntić – Petrinja: Franjevački samostan sv. Antuna Padovanskog.
- ŽIC, NIKOLA. Vijesti Pavla Vitezovića. *Napretkov kalendar 1937*, 101-107.

## Mrežni izvori

- VOMBERGAR, JURE. 2020. *Priimki Slovencev*. <https://slovenski-rod.eu/hr/priimki-slovencev-2/> (pristupljeno 8. 12. 2020.)
- *Statistika.ba. Konačni rezultati – Popis 2013*. <http://www.statistika.ba/> (pristupljeno 15. 1. 2021.)

## Croats of the Bihać area from the Ottoman invasion until today

### Summary

Almost two centuries passed from the first Ottoman invasions to the fall of Bihać, the last Croatian stronghold conquered by the Ottomans in 1592. After the fall of the defense on the river Vrbas, and then on the Una, only the defensive line on the river Kupa was effective enough to finally stop the Ottomans. During this period, the indigenous population of the wider area was suppressed in migrations to the northwest.

The Islamization of conquered Bihać was important in the Ottoman security strategy. Part of the indigenous Catholic population remained in the villages around Bihać. The wars and demarcations in the 17<sup>th</sup> and 18<sup>th</sup> centuries affected the confessional and ethnic image of the wider river Una area.

There were periods of more frequent „cross-border exchange“ of the Croatian population due to economic and other reasons. About eight hundred surnames are recorded in the preserved registers of the parish of Bihać from the end of the 18<sup>th</sup> century.

In the heart of the Croatian ethnic and political historical space, from which it is today separated by the state border, Croats have survived as indigenous population of this area, mostly around Bihać. Its numbers were influenced by wars, socio-political circumstances and political-territorial alterations in the 20<sup>th</sup> century.

**Key words:** Bihać, Bosanska krajina, Croats, Catholics.